

Angelica Helena Marinescu
India

Copyright © Angelica Helena Marinescu
Copyright © TRITONIC 2016 pentru ediția prezentă.

Toate drepturile rezervate, inclusiv dreptul de a reproduce fragmente din carte.

TRITONIC

Str. Coacăzilor nr. 5, București
e-mail: editura@tritonnic.ro
www.tritonnic.ro

Tritonic București apare la poziția 18 în lista cu Edituri de prestigiu recunoscut în domeniul științelor sociale (lista A2) (CNATDCU):
http://www.cnatdcu.ro/wp-content/uploads/2011/11/A2_Panel41.xls

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

MARINESCU, ANGELICA HELENA
India / Angelica Helena Marinescu
Tritonic, 2016
ISBN: 978-606-749-144-9

Coperta: ALEXANDRA BARDAN
Redactor: BOGDAN HRIB
Comanda nr. 196 / iunie 2016
Bun de tipar: iunie 2016
Tipărit în România

Orice reproducere, totală sau parțială, a acestei lucrări, fără acordul scris al editorului, este strict interzisă și se pedepsește conform Legii dreptului de autor.

Angelica Helena Marinescu

INDIA

ETNOGRAFIE SUBIECTIVĂ

SAU PSEUDO-GHID DE CĂLĂTORIE

t...
TRITONIC

Cuprins

Introducere	9
Capitolul 1 – Spre Bengal	15
București – Kolkata, singură	15
Sonarpur – <i>chai, mishti-doi</i> și câteva daruri	18
Kolkata Bazaar	21
Somen Debnath, prietenul meu globetrotter	24
Programul meu în India	29
<i>Pūjā</i> de inaugurare a casei la Shubhashgram	31
Capitolul 2 – India, Bengal – căutări și întâlniri	35
India, de la unitate în diversitate la identitate multiplă –	
Convorbire cu pr. univ. dr. Balveer Arora	35
Despre Rabindranath Tagore și Shantiniketan – Convorbire	
cu Kaberi și Obhi Chatterjee	40
Rabindranritya, dansul Tagore (Text de Kaberi Chatterjee)	41
Capitolul 3 – În delta Gangelui	51
Sundarbans, tărâmul celor optsprezece maree	51
Istoria Deltei Gangelui	53
Cultura populară din Delta Gangelui. Dokkhin Rai, zeul-tigru, și zeița Bonbibi	55

Basanti: satul cu nume de primăvară	59	Elisabeth Varte: prietena mea din tribul Hmar	189
Călătorie pe râul Vidyadhari către rezervația tigrilor bengalezi	62	Femei și feminism în India	194
Capitolul 4 – Durga Pūjā în Bengalul de Vest	67	India's Daughter	196
Antropologie și religie	67	„Bruised Goddesses”	199
<i>Durga Pūjā</i> : despre ritual și mit	72		
<i>Durga Pūjā</i> în Kolkata	74	Capitolul 8 – Jurnal personal (fragmente, 2008-2009)	
<i>Durga Pūjā</i> în Basanti	78	Începutul poveștilor mele indiene	205
Capitolul 5 – Noua diasporă indiană din România	85	Nuntă la Sinaia	205
România: desh? videsh?	86	You are family...	209
Date statistice privind imigrația indiană în România	88	Mic dejun și altă poveste cu Ganesha	211
Ce spun indienii despre România?	91	Princess Pum-Pum	213
Profesoară de limba hindi în România – Usha Kiran Sood	99	Poveste indiană cu elefanți și o prințesă	216
Cricket-ul, religia Indiei – Dialog cu Rangam Mitra	106	No India in your cup...	218
Așa era scris... – Convorbire cu Violeta și Harish Bhojwani	114	Vise? Visuri?	220
Capitolul 6 – India noastră – Amintiri, gânduri, drumuri	127	Cărți și articole citate	223
De la Eliade la oglinda Indiei – Adelina Patrichi Scala	127		
Brâncuși și Templul din Indore – Vlad Ciobanu, artist plastic	133		
Amita Bose, o bengaleză îndrăgostită de Eminescu și de			
România – „Soră mai mare” (<i>Didi</i>) pentru Carmen Mușat Coman	144		
Cinci ani la Bollywood – Claudia Teodora Ignat	157		
De la India spre <i>La Blouse roumaine</i> – De vorbă			
cu Andreea Tănăsescu	164		
Capitolul 7 – India cea incredibilă	175		
Brandul de țară „Incredible India”	175		
Despre turismul indian – Interviu cu Ravi Gosain	177		
Relații culturale România-India – Interviu cu Manohar Lal	180		
Festivalul culturii indiene în România „Namaste India”	183		

Capitolul 1 Spre Bengal

București – Kolkata, singură

7 octombrie 2013

Am plecat singură din București spre Kolkata via Istanbul – Doha, drum de 15 ore. Doamna de la ghișeul de depunere a bagajelor s-a încruntat: unde e Kolkata? În India? Eu am clipit bucuropasă, ea a zâmbit. Ofițerul de la controlul valmal m-a pus să scot sticla de apă uitată în geantă și mi-a spus amabil: puteți să o lăsați cui e cu dumneavoastră. Nu e nimeni cu mine, îmi dau acum seama și mai clar că plec singură în India! De partea cealaltă a geamurilor aeroportului, avioanele se scaldă în culorile roz-albastre ale răsăritului bucureștean. Culori delicate, așa cum îmi imaginez (încă) India asta spre care merg în sfârșit. Aștept mirosul apăsător, condimentat și umezeala insuportabilă a Kolkatei, despre care mi-au vorbit alții, ca pe o baie într-o piscină de lux. Mă simt emoționată, pentru că, nu știu de ce, am impresia că mă duc într-un loc cunoscut în care n-am mai fost demult și de care atâta mi-a fost de dor. Cum ar fi dacă m-aș duce la bunica, la Cașin, și ea ar fi încă acolo. În ultimele zile mintea mi-a fost acaparată de discuțiile privind vaccinurile: nu

Respect pentru oameni și cărți

mai sunt obligatorii, dar e bine să le faci, cică. Era deja târziu pentru asta când am hotărât să plec, iar resursele mele financiare sunt limitate. Am exact 400 de euro de cheltuială în India. Biletul de drum mi l-a plătit Somen (împrumut pe termen nelimitat), mi-a trimis bani prin Western Union acum o lună, când a început brusc această nebunie a plecării mele în India.

La 10 a.m. sunt în Istanbul, prima dată în acest aeroport. Orașul l-am vizitat când aveam șaisprezece ani, dar nu-mi amintesc mai nimic. Seamănă și nu seamănă cu mulțimea de aeroporturi europene prin care am trecut aniiăștia. Aeroportul din Istanbul e plin de oameni care par să cunoască destinații exotice, stau la cozi și le înțeleg sensul, dar mai ales se mișcă în mare grabă. Aeroportul Istanbulului e deja o altă lume, îmi pare un hub multicultural. Oamenii veniți din alte părți ale lumii încă nu au avut timp sau gând să-și schimbe veșmintele sau gesturile lumii din care vin pe gesturile lumii europene. Femei cu robe negre, cărora li se văd numai ochii, mari și rotunzi, pășesc cu un fel de demnitate, în urma bărbaților. O bătrână în sari are spatele dezgolit, dar pare perfect decentă. Un bărbat în haină lungă a dormit o vreme pe un preș îngust, și acum se roagă. Un fel de spaimă de necunoscut începe să-mi dea târcoale.

Avionul care mă duce de la Istanbul la Doha e enorm, mă gândesc că nici nu aveam habar că avioanele pot fi așa de mari. Lângă mine s-a așezat o doamnă blondă. Răcită. Se nervează crezând că i-am furat locul de la geam, dar e locul meu; stewardesa o calmează. Ne dă niște păturici colorate, în care mă cocoloșesc cu încântare. Mi se pare amuzant. Am chef să vorbesc cu femeia blondă, dar nu pare prea dornică să comunicăm. Mă uit pe geam. Îmi spune până la urmă, fără să întreb, că merge în Bangkok, în Thailanda. A fost concediată acum câțiva ani și de atunci călătorește în Asia. Îi spun că o să merg la un ashram în Bihar. A auzit de el, e foarte mare

și frumos, ar vrea și ea să meargă. Îi povestesc despre lipsa de sens care mă bântuie uneori. Pare să înțeleagă. În Bangkok merge și ea tot la un ashram. Conduc de un... român. Se numește Swami cumva. Nu-i știe numele adevărat. Îmi spune scurt că umblă vorba că ar fi făcut parte dintr-o grupare mai mare. În orice caz, ei îi place de el, se regăsește în ceea ce spune, „Swami înțelege lumea noastră”. Mă uit lung... Da, e un ashram tantric, dă din umeri, dar în Thailanda se întâmplă tot felul de întâlniri spirituale. Cursuri de alimentație yoghică, de ayurveda, e loc de explorat. Îmi spune că e plictisită de lumea occidentală. O cheamă Tatiana, e din Milano. Închide ochii. Doarme. Dorm.

18:05. Avionul începe să coboare. Mă uit pe geam: e ceață, soarele purpuriu e acoperit de nori. Din ceață apare deodată o țară de nisip, în care se ridică o mulțime de castele strălucite. Străzi perfecte, asemeni celor din jocurile cu mașini pentru copii. Nisip, castele, străzi, lumină, multă lumină. Și iar nisip. O modernitate coborâtă în mijlocul deșertului. Intrăm în aeroportul cu aer condiționat – pare să conteze, după căldura prin care trecem cât ieșim din autobuz – de asta îl remarc. Dacă în Istanbul era plin de oameni cu atâtea zâmbete, vorbe și haine diferite, în Doha, cel puțin la Gate 11, nu văd decât arabi, în haine lungi, albe, impecabile, cu șnur negru. Și indieni. Femei indiene în sari-uri. Cred că sunt singura non-indiancă din avionul ăsta. În așteptarea plecării, de sub spațiile de depozitare iese un abur aromat, cu miros de lămâie dulce. Se creează un fel de agitație, stewardesa îmi spune doar mie că e pentru igienizare. Straniu. Stau lângă un domn și o doamnă în vârstă. Vin acasă din America. Îmi spun: „Kolkata e mult prea aglomerată”. Și râd amândoi politicoși. Am impresia că sunt din aceeași familie cu oamenii din avionul ăsta, care se holbează la mine, avid dar timid... așa cum probabil mă holbez și eu la ei. Mulțumesc, Doamne, pentru călătoria asta!

3:00 a.m. Calcutta, Kolkata, 25° C. Poate sunt prea obosită, după câteva nopți de nesomn și cincisprezece ore de drum, dar acest loc îmi e cunoscut, oamenii ăștia sunt „de-ai mei”. În locul aeroportului înghesuit, murdar, de care mi-a povestit Raluca, ies într-un aeroport nou-nouț, cu aer occidental, impresionant de mare și de modern, însă cu stilizare națională, sau mai degrabă locală: marmură gri-închis, pe care sunt gravate litere bengaleze. Aeroportul internațional Netaji Subhas Chandra Bose e elegant și sobru. Mă declar în sinea mea dezamăgită și impresionată în același timp. Nu pot să ies din aeroport, pentru că nu aș mai avea voie să intru. Amân experiența primului pas, a primei întâlniri cu senzațiile. Dorm cu capul pe valiză, gărzile de aeroport trec uneori să verifice ce fac, bărbați cu turbane colorate vorbesc, apoi adorm și ei pe băncile din jur.

După cinci ore de așteptare în interiorul aeroportului, când în sfârșit am pășit afară din clădirea cu aer condiționat, deși era octombrie, în India mă aștepta o dimineață de vară caldă și umedă. Dacă aeroportul nou-nouț din Kolkata mai că m-a făcut să cred că poate am ajuns într-o Europă puțin diferită, ieșirea din aeroport și săptămânile care au urmat au fost o neconținută și fericită descoperire a unei alte lumi.

Sonarpur – *chai, mishti-doi* și câteva daruri

8 octombrie 2013

Sourav Debnath, ghidul meu improvizat de 17 ani, fratele globetrotterului indian Somen Debnath, îmi ia bagajul și căutăm un taxi. Îi dau cele 1050 de rupii pe care le-am găsit într-una dintre cărțile pe care fostul atașat cultural al Ambasadei Indiei la București, domnul Manohar Lal, mi le-a lăsat înainte să plece din România. Urcăm într-un taxi mic, abia de încape valiza în portbagaj. Mai că

mi-e rușine că am o valiză cu mine. Sourav discută cu taximetristul, care oprește brusc după câțiva metri. Coborâm. Nu merge unde vrem noi? Vrea prea mulți bani: 800 de rupii. Mergem deci să luăm autobuzul, trăgând valiza după noi pe strada largă a aeroportului. Un alt taxi oprește, discută, Sourav, încarcă valiza în portbagaj, ne înghesuim în spate.

Câteva minute închid ochii, aș putea să dorm, dar tresar: cum să dorm, sunt în sfârșit în India! Între timp taxiul a ieșit din incinta aeroportului și mă trezesc în altă lume, pentru care nimic din ce-am citit sau auzit nu m-a pregătit: ca într-un început de film alert, mașini și autobuze aglomerate merg alandala (cel puțin la prima vedere), pe ambele sensuri de circulație, iar printre ele ricșe, biciclete, femei, bărbați, umbrele, tarabe cu fructe și mâncare, vaci, câini. Mă las invadată de acest haos, în care o ordine neștiută mie pare că umple de calm chipurile oamenilor. Am impresia că India își deschide porțile și mă ia în brațele ei de femeie puternică, veselă, neobosită, nemaipomenit de frumoasă. Nu reușesc să-mi scot din trăire senzația asta că e frumos: până și *slum*-ul, incredibil să crezi că *slum*-ul e frumos, dar pentru mine, în dimineața asta, așa e. Șoferul nostru a coborât o dată să pună apă la motor, și încă o dată să verifice ceva sub capotă; a conversat cu mâinile pe afară cu alți taximetriști din alte taxiuri mici și galbene.

Îmi ia multă vreme să înțeleg ce văd: construcții în descompunere sau o lume care pare într-o construcție perpetuă, oameni care vând sau cumpără apă și mâncare, animale printre oameni, vaci întinse calm și blând în mijlocul bălților de pe străzile lăturalnice, umezeală și mirosul. Mirosul Kolkatei.

Prima oprire e în Sonarpur, suburbie a Kolkatei. „Acasă” e la capătul unui șir de blocuri și case care-mi par toate exotice, dar nu mai

Respect pentru oameni și cărți

am putere să fac fotografii. Urcăm la etajul cinci al unui bloc îngust. Pe ușă sunt scrise numele tuturor celor care locuiesc în apartament: Somen Debnath, Pinku Debnath, Soma Debnath, Sourav Debnath, Samridhya Debnath. De la mare la mic. Apartamentul are două camere, o bucătărie minusculă și o toaletă cu duș și chiuvetă. Pinku Debnath, fratele mijlociu al lui Somen e căsătorit cu Soma și au un băiat de cinci ani, Samrydhya.

O indiancă de vreo cincizeci de ani apare din bucătărie. Sourav îmi spune că e slujnica familiei, Maya. Îmi face semn să mă așez pe un scaun pe care-l pune în mijlocul camerei, special pentru mine. Sourav s-a așezat direct pe podea; pun scaunul deoparte și mă așez și eu pe jos, încrucișându-mi picioarele. Maya mă cântărește cu priviri amuzate și întreabă dacă vreau să beau ceai. Vreau, deși mă înspăimântă deja ideea mulțimii de bacterii necunoscute pe care le voi introduce în corpul meu. Mă simt un european cu corpul nepregătit pentru lumea de aici. Maya îmi face semn să vin cu ea în bucătărie. Pune apă la fiert, scoate cutia de ceai și mă îmbie să prepar eu ceaiul. Mă pune să cântăresc în podul palmei o mână de ceai, și încă una și încă una. Pe urmă zahăr. Și-mi zic că dacă e să mă îmbolnăvesc, o să mă îmbolnăvesc oricum. Torn și laptele. Nu fierbe mult. Sourav zice „Chai was good to drink”. Rădem toți trei. Maya și-a pus ceai și s-a așezat pe podea, și-a adus și *chapati*. Mă așez lângă ea și-i fac semn că vreau să gust din *chapati*. Se împotrivesc, dar pare să-i placă asta.

Se deschide ușa și intră mama lui Somen, știu că se numește Shova. O recunosc pentru că Somen mi-a trimis o fotografie cu ea. Dar e mult mai frumoasă și mai tânără decât mi-o imaginasem. Se uită la mine, zâmbind ocrotitor, ca și cum e gata să mă ia în grijă. Mă îmbrățișează. Îi simt umezeala plăcută a corpului și sinceritatea strănerii. Aproape. De trei ori. Mi-a adus o cutie cu prăjiturile albe și mă îndeamnă să mănânc: primul gust al Indiei e de lapte

proaspăt, prea dulce, cu arome necunoscute. Îmi face semn să le mănânc, or fi însemnând ceva, o să aflu eu mai târziu ce. Din altă cutie scoate brățări, atât de mici că mă gandesc că n-or să-mi încapă, dar ea îmi strânge oasele mâinilor și brățările trec, spre uimirea mea. Îmi pune în jurul gâtului o bijuterie aurie, pe un fir roșu. Am întrebat de mai multe ori ce semnificație au bijuteriile pe care mi le-a dăruit, dar nimeni nu a vrut să-mi spună. Doamna Shova râde. Nu înțeleg ce spune, nu vorbește engleză, deodată îmi dau seama că nu o să pot să-i spun nimic din ce mă pregătisem să-i spun și că nu pot să o întreb nimic. Ce fac eu aici? Cum o să înțeleg ce-mi spun oamenii ăștia? Ce cred? Nu e impersonal, cum mi-am imaginat până acum, e personal, e despre mine, și eu nu pot să știu nimic despre ei altfel decât privind-i.

Intru să mă spăl, cu apă rece – știam că nu voi găsi apă caldă, însă nu știam cât de plăcută și înviorătoare e apa rece în atmosfera caldă și umedă de aici. Maya îmi întinde pieptănul ei, și, ce să fac, îl iau. Așa că îi fac semn să mă pieptene și ea o face, cu grijă. În mai puțin de jumătate de oră mama lui Somen a pregătit mai multe feluri de mâncare. Nu mi-e deloc foame și nu aș vrea să mănânc carne. De acum e prea târziu să mai fac alegeri, să refuz sau să mă tem. Mă țin încă bine de sticla mea de apă îmbuteliată, „sealed water”. Doamna Shova ne dă tuturor să mănâcăm, dar ea nu mănâncă. Mă impacientez și zic lui Sourav că aștept să mănânce și ea. Sourav îmi spune că ea va mânca la sfârșit. De ce? „Mama mănâncă la sfârșit”, îmi răspunde neperturbat.

Kolkata Bazaar

În program scria că ar trebui să dorm în după-amiaza asta. Dar mă simt plină de energie, vreau să văd, să întâlnesc oamenii ăștia, să simt pământul și aerul. Îi explic lui Sourav că vreau să ies din

Respect pentru oameni și cărți

casă. Soma, cumnata lui Somen, propune să mergem la bazar. O să dureze vreo șase ore, spune Sourav. Nu-l cred. Ne urcăm într-un tren supraaglomerat, trebuie să ne împingem ca să putem intra în vagonul pentru femei. E semiîntuneric, ferestrele sunt mici, nu există lumină artificială. Băncile sunt de metal. Pe tavan sunt ventilatoare, înnegrite, îmi par tare urâte, dar înțeleg că e mare nevoie de ele. Soma mă îndeamnă să stau, dar locul e ocupat de altcineva. Aștept, o femeie îmi face loc lângă ea, împingând blând celelalte doamne așezate pe banca metalică. Am să învăț curând că indienii încearcă să mulțumească pe toată lumea. Un vagon de *sarī*-uri colorate. De altfel, femeile, cu *sarī*-urile lor înfrumusețează totul aici. Ar fi poate altă țară fără ele. M-aș înspăimânta poate de atât de multă sărăcie, mizerie... Dar trec ele, femeile în *sarī*-uri, așa de frumoase, și-ți amintesc că ești în India. În India cea care a inventat, yoga, ayurveda, India lui Mircea Eliade, cea care fascinează pe unii și de care alții se simt dezgustați. Trec prin ea fără să mă dezinfectez, firesc, beau ceai, mănânc ce mi se dă, aș vrea să fie totul bine și să spun la sfârșit: India e curată dacă știi cum să te uiți la ea, dacă ai încredere în ea. Să vedem...

Încep să înțeleg altfel ideea de *crowded*. În Europa, *aglomerat* e la plajă, la spectacole, la metrou, în piețe. Dar ieși de acolo și e din nou liber, e loc de singurătate. În India e numai *aglomerat*, nu există loc liber de oameni. Trebuie să te streкори, să te înțelegi cu ceilalți, să mergi în ritmul mulțimii. Să ți-l asumi, să-l interiorizezi. Strada e ea însăși o uimire: vehiculele, ca și oamenii, se strecoară, ocolesc, feresc, intră pe contrasens. Nu e nimeni agresiv, fiecare se descurcă. Claxonul nu traduce o stare de enervare, ci previne: vin, vin, atenție, să negociem spațiul ăsta! Îmi vine să râd în inima mea, pentru că am inima ușoară, pentru că mă simt acasă, pentru că oamenii ăștia îmi plac de parcă ar fi frații și surorile mele. Nu e nici o altă persoană „albă” în lumea de aici, dar nu mă simt diferită decât

atunci când cineva se uită mai lung la mine. Știu că lucruri rele mi se pot întâmpla aici, dar mă gândesc că poate mă vor lăsa să trec prin țara lor cu bine.

Ne întâlnim cu mama și cu sora Somei. Mama ei mă apucă de braț, ca pe o fică nouă. Se vede pe fața ei că se bucură să fie cu noi. Aș scoate aparatul, să fac poze, dar mi-e rușine să-mi desprind brațul. Mă simt alertă, îmi fac loc, merg repede, cum nu fac nicăieri. Într-un magazin cu muzica dată la maximum mama Somei îmi alege un *sarī* negru cu o bordură aurie, pe care îl iau de dragul ei și al amintirii viitoare, când trei indience au decis să-mi ia un sarī care li s-a părut lor frumos. La întoarcere e coadă la mașini, lungă. Rikșă nu e bună, îmi spune Soma. Vânzătorul de bilete îmi spune să mă duc *fast on ladies' side*. Până la urmă găsim mașină, îmi dau seama pe drum că adorm din când în când. Sărim din mers. Cunosc deja drumul peste calea ferată din Sonarpur, îmi place aglomerația asta de târg perpetuu. E întuneric, dar e plin de viață. Dintr-un magazin mic de bijuterii Soma îmi alege o pereche de cercei. La întoarcere, mama lui Somen, ca și Maya, sunt curioase ce am ales. Le arăt. Mama lui Somen îi spune Somei că mi-a cumpărat și ea un sarī și că vrea să-l port mâine. Dormim pe jos. Mai întâi Soma întinde rogojini, apoi cearșafuri colorate. Îmi amintește de nopțile de sărbătoare de la Cașin, când veneau toți copiii și nepoții bunicii în vizită și dormeam pe jos. Printre râsete și povești, adormeam cu greu. Dormim împreună Swapna, Sourav, mama lui Somen, eu și Maya. Mă cuprinde iar spaima: ce fac aici? Mama lui Somen îmi masează fruntea. E bine, e ca la bunica. Adorm, Maya închide ventilatorul, mama lui Somen îl deschide. Din când în când mă trezesc, mama lui Somen și Maya discută, Maya se ridică și mai muncește câte ceva, pare o continuare mai lentă a zilei.